

הגה, ועושין צימה צאמנע צית הכנסת שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם, וכשמתפלל השלים ליצור פניו כלפי הקדש.

הלכה ברורה

ואם עושים לבית הכנסת כמה פתחים, יעשו הפתח ^{אוצר החכמה} שנכנסים בו רוב הציבור לבית הכנסת בצד שכנגד ארון הקודש (לג).

ואם אי אפשר לעשות הפתח בצד שכנגד ארון הקודש, אין הדבר מעכב, ורשאים לעשות הפתח בצד אחר (לד).

מקום ארון הקודש

יג. מקום ארון הקודש צריך להיות בצד שמתפללים אליו באותה העיר, כדי שיהיו פני הציבור אל מול ההיכל בשעה שמתפללים (לה).

ובזמנינו נהגו ברוב המקומות לקבוע את ארון הקודש בצד מזרח, שהוא הצד שמתפללים אליו. ואם אי אפשר לקבוע בצד מזרח יקבעוהו בצד דרום או צפון, ובשעה שמתפללים הציבור תפלת שמונה עשרה יפנו לצד מזרח, ולא לצד שבו קבוע ארון הקודש. (ועיין לעיל סימן צד).

ואין לקבוע ארון הקודש בצד מערב, כדי שלא יפנו הציבור אחוריהם אליו בשעה שמתפללים. ובארצות אשכנז נהגו לעשות ארון הקודש נוטה קצת לקרן מזרחית דרומית (לו).

מקום הבימה

יד. בונים בימה באמצע בית הכנסת, כדי שיעמוד עליה הקורא בתורה וישמעו כולם. וברוב הקהלות נהגו לבנות הבימה באמצע בית הכנסת ממש.

והנה בדורות האחרונים במדינות אשכנז שינו הרפורמים הרשעים מקום הבימה, והעמידוהו בסמוך לארון הקודש, ועשו כן כדי להדמות לנוצרים, וקמו כנגדם כל גדולי ישראל בתוקף רב, ואסרו באיסור חמור לעשות כן, ובכמה מקומות אסרו גדולי ישראל להכנס לבית כנסת ששינו בו מקום הבימה ועשאוה ליד ארון הקודש.

ומכל מקום אצל הספרדים נהגו בכמה מקומות שלא להקפיד לעשות הבימה באמצע בית הכנסת דוקא, ובודאי שלא היה הדבר מחמת רצון להדמות לגוים ח"ו, (ובארצות

שער הציץ

אורח חיים סימן ח'). (לג) כן כתב המאירי כחצו הרמז"ס (פרק יא מהלכות תפלה הלכה ז'). והטור והשלחן ערוך כאן. ולענין מקור דין זה, עיין צניח יוסף, וציאור הגר"א (סק"י). (לו) עיין מקורות לכל זה לעיל בשער הציץ (סימן זד ס"ק ג—ה). [ומה שכתב המשנה צרורה ציאור הלכה כאן (צד"ה שהוא צרות) להסתפק כשהיכל אינו צרור לאיזה צד יתפללו הציבור, הנה הוא עצמו צרורה צרורה לעיל (סימן זד סק"ט) כתב כדברי הכנסת הגדולה שם, שכל ענין יתפללו למזרח].

אורח חיים סימן ח'). (לג) כן כתב המאירי (מגילה פרק ג' סוף ד"ה צמסכת יומא), והציאור להלכה המשנה צרורה ציאור הלכה (סוף ד"ה צאותה העיר). (לד) כן כתב המשנה צרורה ציאור הלכה (צד"ה אין פותחין), וצו"ת קרן לדוד (חלק אורח חיים סוף סימן לה). ועיין צמקור חיים לבעל החות יאיר (אות ה'), שצאשכנו כל פתחי צמי הכנסת הם צוחל דרום, ונתן סמך למנהגם. ועיין צספר מנהג ישראל תורה (סק"ח). (לה) כן

הלכה ברורה

המזרח לא היו מצויים רפורמים כלל), אלא עשו כן מחמת צורך גדול, כגון שבאותו בית כנסת אי אפשר לציבור לשמוע היטב תפלת השליח ציבור כשהוא עומד באמצע בית הכנסת, או מחמת צורך במקומות ישיבה נוספים וכיוצא בזה, ובמקומות שנהגו כן אצל הספרדים יש להם על מה שיסמוכו ז.

בירור הלכה

שער הציון

ז] הנה הרמב"ם (פרק יא מהלכות תפלה הלכה ג') כתב: ומעמידין בימה באמצע הבית כדי שיעלה עליה הקורא בתורה או מי אשר אומר לעם דברי כבושין כדי שישמעו כולם. ע"כ. ומקור דברי הרמב"ם בסוכה (נא:) ובתוספתא (שם פרק ד' הלכה ד'), על בית הכנסת שבאלכסנדריא של מצרים, שבימה של עץ באמצעיתה וחזן הכנסת עומד עליה וכו'. וכן כתבו הטור והרמ"א בהנהגה כזו. ומרן הכסף משנה שם כתב על זה: ואל תשיבני מהבימות שבונים בימים האלו בקצת מקומות בסוף בית הכנסת, ולא באמצע, וכן התיבות שעליהם מניחים התורה שהם בסוף הבימות לא באמצע, כי העמדה באמצע אינו מהחויב אך הכל לפי המקום והזמן שבאותם הזמנים שהיו בתי כנסיות גדולים עד מאד היו צריכים להעמיד הבימה באמצע כדי להשמיע לכל העם, אבל בזמנים הללו שבעונותינו בתי כנסיות שלנו הם קטנים, וכל העם שומעין, יותר נוי הוא להיות לצד אחד מלהיות באמצע וכו'. ע"כ. ובשו"ת הרדב"ז חלק ה' (לשונות הרמב"ם סימן קנז) כתב לבאר דברי הרמב"ם, שלא באמצע

(לז) וכן כתבו להחמיר בזה בתוקף צו"מ מכח סופר חלק ז' (חלק אורח חיים סימן א—ג), וצו"מ כח סופר (חלק אורח חיים ריש סימן יט), וצו"מ מהר"ס שיק (חלק אורח חיים סימן לו וסימן עא וחלק יורה דעה סימן קסה), וצו"מ יהודה יעלה (חלק אורח חיים סימן ג'), וצו"מ בית שערס (חלק אורח חיים סימן נה), וצו"מ רצי אליהו גוטמאכר (חלק אורח חיים סימן יח—כ), וחלק יורה דעה סימן סו), וצו"מ מעשי למלך (פרק א' מהלכות בית הנצירה), וצו"מ משיב דבר חלק א' (חלק אורח חיים סימן טו), וצו"מ אמרי אש (חלק אורח חיים סימן ז'), וצו"מ מחולת הממנים (סימן ה'), וצו"מ הציאור הציאור הלכה בד"ה צאמלע, וצו"מ לעצרי חלק א' דף מא ע"א, והשדי חמד מערכת בית הכנסת סימן יג), וצו"מ שאלת שלום תנינא (סימן קעט), וצו"מ אפרקסתא דעניא (סימן עו וסימן קיט), וצו"מ כנף רננה (חלק אורח חיים סימן ט'), וצו"מ אבן יקרה חלימאה (סימן סז), וצו"מ זכרון יהודה חלק א' (חלק אורח חיים סימן מט—נז וסימן סו), וצו"מ ערוגת הצושס (חלק

הבית קאמר, שהרי הבימה באמצע הבית היתה, אלא באמצע בין צפון לדרום, אבל לעולם סמוכה להיכל היו מעמידין אותה, לפני כל העם אליה, והוא שלא כתב הרב באמצע הבית כאשר כתב גבי הבמה והחזן יורד לפניה בארץ, ולא היה מנהגם שיתפלל שליח ציבור בבימה משום ממעמקים קראתיך. ע"כ. **אולם** בשו"ת חתם סופר (חלק אורח חיים סימן כח) האריך לעמוד בתוקף על כך שתהיה הבימה באמצע בית הכנסת דוקא, ושאל לדעת הכסף משנה ראוי לעשות כן. וע"ש. והנה בארצות אשכנז עשו כן הרפורמים הרשעים, מתוך כוונה זדונית לדמות ולהשוות בתי הכנסת לבתי תיפלת הנוצרים, ושינו מקום הבימה והעמידה בסמוך לארון הקודש, וגדולי ישראל יצאו נגד זה בתוקף רב ומחו כנגדם, ועמדו על הקמת הבימה באמצע בית הכנסת דוקא, ושאסור באיסור חמור לשנות מקום הבימה, וגדולי התורה בהונגריה אסרו להכנס לבית כנסת שהעמידו בו הבימה סמוך לארון הקודש (לז). ולפי זה נראה שאצל הספרדים שבודאי במקומות שעשו כן לא היה הדבר כדי להדמות לגוים ח"ו, אלא

שער הציון

בירור הלכה

אורח חיים סימן כט—לא), ונשו"ת לצושי מרדכי קמא (חלק אורח חיים סימן פג), ונשו"ת קרן לדוד (חלק אורח חיים סימן לד), ונשו"ת שאלת שלום חלק א' (סימן לו), והמשנה ברורה צביאור הלכה (נד"ה צאמנע), והערוך השלחן (סעיף ט), ונשו"ת נלל החכמה חלק ג' (סימן סט אותיות א—ג), ונשו"ת ישכיל עבדי חלק ז' (חלק אורח חיים סימן ט'), ונשו"ת דברי ישראל (חלק אורח חיים סימן סב), ונשו"ת קנין מורה חלק א' (סימן יז), ונשו"ת משנה הלכות חנינא חלק א' (סימן קכג). ועיין עוד כמה שכתבו צענין זה נשו"ת מגן שאל (סימן נח), ונשו"ת זכר יהוסף (סימן לה וסימן לט), ונשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (סימן כ—כא), ונשו"ת מהר"ץ חיות (צקונטרס מנחת קנאות דף ז'), ונשו"ת מחנה חיים (חלק ב' מאורח חיים סימן ב', וחלק ג' מאורח חיים סימן י' וסימן יד), ונשו"ת רב פעלים חלק ג' (חלק אורח חיים סימן כ'), ונשו"ת בית יצחק דאלנליג (סימן מא), ונשו"ת לפנת פענח חלק ד' (סימן רכ), ונשו"ת שארית יעקב (חלק יורה דעה סימן יט), ונשו"ת מילי דאצות חלק ג' (בהשמטות סימן ז'), ונשו"ת משנת צנימין (סימן כא), ונשו"ת פרי השדה חלק ג' (סימן נט), ונשו"ת וילנבור יוסף שווארץ (סימן נו), ונשו"ת הרי נשמים חנינא (סימן א'), ונשו"ת זכר שמחה (סימן יח), ונשו"ת נצי לנדיק (סימן מא), ונשו"ת רשב"ן (חלק אורח חיים סימן לט וסימן רלה וחלק אבן העזר סימן קיח), ונשו"ת גורן דוד (חלק אורח חיים סימן ז'), ונשו"ת חקל יצחק (סימן יא), ונשו"ת חיים סופר (סק"ט), ונשו"ת יד הלוי (חלק אורח חיים סימן כח), ונשו"ת עצי חיים (חלק אורח חיים סימן יא), ונשו"ת אורח משפט (סימן קמט), ונשו"ת נצי חפארת (סימן ח'), ונשו"ת ריב"ס הורוויץ (סימן ד'), ונשו"ת דור רביעי חלק ב' (סימן קיב), ונשו"ת בני ניון אייזנשטאט (סימן כה), ונשו"ת איתן אריה (סימן מט), ונשו"ת מחזה אברהם שטיינברג חלק א' (סימן לא), ונשו"ת שרידי אש חלק ב' (סימן קנד), ונשו"ת מאזנים למשפט חלק ב' (סימן ד' וסימן ח'), ונשו"ת מהר"י שטייף (סימן קלו), ונשו"ת השצ"ע ח"ג (סימן ה'), ונשו"ת ישועת משה ח"א (סימן כו).

מחמת צרכי המקום, כגון שעשו כן כדי שיהיה מקום ישיבתם מרווח יותר, או כדי שישמעו הציבור היטב את השליח ציבור, אין להחמיר בזה כל כך. ואמנם האחרונים כתבו כמה טעמים לזה שתהיה הבימה באמצע בית הכנסת דוקא, מלבד הטעם שעושים כן להדמות לגוים, אולם מדברי הכסף משנה והרדב"ז הנ"ל מתבאר דלא שמיע להו כלומר לא סבירא להו טעמים אלו, ולכן שפיר דמי אצל הספרדים להקל בזה כל שיש צורך בדבר, ובפרט במקומות שנהגו כן מקדמת דנא על פי דברי הכסף משנה והרדב"ז הנ"ל.

ובאמת שכן כתב להקל בשו"ת זרע אמת חלק א' (חלק אורח חיים סימן כו), ושם כתב להקל אפילו כשנבנה מתחלה ורוצים לשנות מקומו מחמת שחרב בית הכנסת וחזרו לבנותו מחדש. וע"ש. והובא להלכה במחזיק ברכה (סק"ה), ובזכור לאברהם (מערכת בית הכנסת), ובספר עקרי הד"ט (סימן ח' אות ז'). וכן פסק המאמר מרדכי (סק"ג), ושמנהגם לעשות הבימה בסוף בית הכנסת. וע"ש. וכן פסק אאמו"ר מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יביע אומר חלק ח' (חלק אורח חיים סימן יז), ושכן ראה בתי כנסיות במצרים שהיתה התיבה קבועה בסוף בית הכנסת. וע"ש באורך. וכן כתב הגה"ק רבי מצליח מאוזו הי"ד בשו"ת איש מצליח חלק א' (חלק יורה דעה סוף סימן לד בד"ה ומה שהביא), שלא הקפידו בזה אצל הספרדים, ושעיקר הקפידא בזה היא במקומות שמצויים המחדשים ללכת אחר חקות העמים בבתי תיפלותם. וע"ש. ועיין בשו"ת דברי מלביאל חלק ה' (סימן רלד) שכתב, שאף הרמב"ם והרמ"א שכתבו שתהיה הבימה באמצע, אין צריך שתהיה באמצע ממש, אלא יכולים להסיע הבימה קצת לצד הפתח, כדי שיהיה המקום מרווח יותר לפניהם, וכתב ליישב על פי

הלכה ברורה

מח"צ 1234567

טו. מנהג קהלות האשכנזים שהשליח ציבור העובר לפני התיבה אינו עומד על הבימה, אלא עומד לפני העמוד בסמוך לארון הקודש, ורק קריאת התורה היא על הבימה. אבל מנהג הספרדים שלא לעשות עמוד בסמוך לארון הקודש כלל, ובין תפלת השליח ציבור ובין קריאת התורה הם על הבימה. ואף למנהג האשכנזים, במקום שיש צורך בדבר, כגון שבית הכנסת גדול ואם יעמוד השליח ציבור לפני העמוד בסמוך לארון הקודש לא ישמעוהו הציבור, יתפלל השליח ציבור על הבימה ח.

בדור הלכה

מקום משמע מלשון הרדב"ז שדוקא בזמנם היה מנהג זה.

ובאמת שבספר צרור החיים לתלמיד הרשב"א (דרך ראשון סימן ו') ובנימוקי יוסף

(ברכות י:) משמע בהדיא שהשליח ציבור היה עומד על התיבה במקום גבוה. וע"ש. וכן רבי דוד

אבודרהם (סדר שחרית של חול), הביא דברי הגמרא (סוכה נא:) על בית הכנסת של

אלכסנדריא של מצרים, שהיו עושים בימה של עץ באמצע וחזן הכנסת עומד עליה, וכתב על זה,

מבאן נהגו ששליח ציבור עומד בתיבה להשמיע לרבים ולהוציא את מי שאינו בקי, ואף על פי

שאמרו לא יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל, טוב הוא זה המנהג, שאלמלא כן לא ישמעו מרוב

הקהל המתאספים בבית הכנסת. ע"כ. הא קמן בהדיא ששליח ציבור עומד על הבימה. ועיין היטב

בדברי הראשונים והאחרונים שהבאתי בזה לעיל בבירור הלכה (סימן צ' סק"ג), ובשער הציון (שם

סק"ו). ודו"ק. וכן הביא מרן החיד"א במחזיק ברכה (סק"ד) בשם חידושי דינים מרבני ירושלים

הקדמונים משנת רס"ט, בשם מהר"ר אברהם אבזרדאל, שראה במדרש הזהר שאין להתפלל

בציבור אלא בתיבה. וכן הובא בחדר האלפים (סק"ג), ובזכור לאברהם (מערכת בית הכנסת),

ובכף החיים (ס"ק מב). וכן פשט המנהג אצל הספרדים בכל המקומות. ומכל מקום אצל

האשכנזים נהגו שהשליח ציבור עומד לפני העמוד בסמוך לארון הקודש. ועיין בשו"ת מנחת יצחק

חלק ג' (סימן ח') שכתב, שלמנהגם ששליח ציבור

זה דברי הכסף משנה הנ"ל. וכעין זה כתב בשו"ת אנרות משה (חלק א' מאורח חיים סוף סימן מב.

וחלק ב' סימן מא—מב). וכן בשו"ת בית אבי חלק ג' (סימן קמד) כתב להקל בזה במקום הצורך,

ובלבד שלא יניחיה סמוך לארון הקודש. ועיין כיוצא בזה בשו"ת מנחת יצחק חלק ג' (סימן ד—ז), וחלק ה' (סימן כב). ועיין בתשובת

האדמו"ר מליובאוויטש שהובאה בספר שערי הלכה ומנהג חלק א' (סימן צב) שכתב, דאמצע

לאו דוקא, והעיקר שתהיה שורה אחת הפסק בין הבימה לבין ארון הקודש, ואמצע היינו לאפוקי

קצוות.

ח] הנה מלשון הרמב"ם (פרק יא מהלכות תפלה הלכה ג') שכתב: ומעמידין בימה באמצע

הבית כדי שיעלה עליה "הקורא בתורה" או מי אשר אומר לעם דברי כיבושין, מוכח להדיא

שהשליח ציבור אינו עומד על הבימה. ולהלן (בהלכה ד') כתב הרמב"ם: ובעת ששליח ציבור

עומד לתפלה עומד בארץ לפני התיבה. וכן כתבו בכמה מתשובות האחרונים, ושארבה צריך

לעמוד במקום נמוך. ויש מהם שכתבו לחלק בין "בימה" לבין "תיבה". ובאמת שכן כתב בהדיא

רבינו מנוח על הרמב"ם (שם הלכה ג' והלכה ד'), שמשמע מכאן שלא נעשית הבימה אלא לקרות

עליה בתורה או לדרוש ברבים, אבל להתפלל עליה לא. ועיין בשו"ת הרדב"ז חלק ה' (לשונות

הרמב"ם סוף סימן קנז) שכתב גם כן על דברי הרמב"ם הנ"ל, שלא היה מנהגם שיתפלל שליח

ציבור בבימה משום ממעמקים קראתיך. ומכל

וסדר הישיבה כך הוא הזקנים יושבים פניהם כלפי העם ושאר העם יושבים שורות שורות פניהם כלפי הקדש ופני הזקנים.

הלכה ברורה

טז. על פי הזוהר הקדוש (פרשת ויקהל דף רז ע"א), יש לעשות לבימה שש מדרגות, ואין להוסיף על זה. ובזמנינו אין מקפידים כל כך לעשות דוקא שש מדרגות לתיבה. ומכל מקום יקפידו שלא לעשות יותר משש מדרגות לתיבה ט.

סדר הישיבה בבית הכנסת

יז. כיצד העם יושבים בבתי כנסיות? הזקנים (היינו תלמידי החכמים) יושבים ופניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי ההיכל, וכל העם יושבים שורה לפני שורה, ופני השורה לאחורי

שער הציץ

בירור הלכה

עומד לפני העמוד, אין לשנות המנהג ששליח ציבור יעמוד על הבימה. וע"ש. וכן בשו"ת אגרות משה (חלק א' מאורח חיים סוף סימן מב) כתב, שצריך לעשות עמוד כדי שהשליח ציבור לא יעמוד במקום גבוה. ועיין עוד בשו"ת אגרות משה (חלק ב' מאורח חיים סימן כו וסימן כח, וחלק ג' סימן י') שכתב, שאין לשנות מהמנהג שנהגו אצלם ששליח ציבור מתפלל לפני העמוד ולא על הבימה. ומכל מקום כתב שבמקום שאי אפשר שישמעו כל הקהל בשעומד לפני העמוד מותר לו לעמוד על הבימה. וע"ש. ובודאי שבועמד על הבימה אין לחוש משום מה שאמרו חז"ל שלא יעמוד במקום גבוה ויתפלל, וכמו שביארתי לעיל בבירור הלכה (סימן צ' סק"ג). וע"ש (לח).

מ [ע] עיין במגן אברהם (סק"ו), שהביא רק מה שכתב הזוהר שאין לעשות יותר משש מדרגות, ולא כתב שצריך לעשות שש מדרגות.

וכן כתבו כמה אחרונים (לט). אבל בזוהר שם מבואר שצריך לעשות שש מדרגות. והגאון יעב"ץ בספר עמודי שמים (דף קס ע"א) הביא דברי הזוהר שצריך לעשות שש מדרגות. וכן הובאו דברי הזוהר בהגהות המהר"א אזולאי על הלבוש (סק"ד), ובסולת בלולה (סימן קלד סק"ג), וביפה ללב (שם סק"ז), ונתן כמה טעמים לזה. וע"ש. ובשו"ת אמרי אש (סימן ז') כתב שיש להזהר בזה לעשות דוקא שש מדרגות. והובא בתורת חיים סופר (סק"ח). ובשו"ת מחנה חיים חלק ג' (חלק אורח חיים סימן ח') כתב דהיינו מב' רוחות. ובשו"ת מהרי"ץ דושינסקי חלק א' (סימן יד) כתב לדחות דבריו. (ועיין עוד שם בסימן יג). ומרן החיד"א במתויק ברכה (קונטרס אחרון סק"א) כתב, שהיום אין נזהרים לעשות שש מדרגות לבימה. וכן כתב בבן איש חי (פרשת ויקרא אות יד). [אלא ששם כתב בשם הזוהר הקדוש שצריך לעשות שבע מדרגות. ואולי היינו עם הבימה עצמה. וצ"ע].

(לח) ועיין עוד צו"מ גורן דוד (סימן ו'), וצו"מ זקני יהודה (סימן נג), וצו"מ מתת ידו (סימן יח), וצו"מ וילנור יוסף שווארץ (סימן סד), וצו"מ שאלת יצחק תנינא (סימן נו), וצמורת חיים סופר (סק"י), וצו"מ שאל ונשאל חלק ב' (חלק אורח חיים סימן נו), וצו"מ משיב שלום (סימן ללא), וצו"מ שער הלכה חלק א' (סימן קנג), וצו"מ דברי ישראל חלק ב' (סימן סז), וצו"מ חמדת נבי חלק א' (סימן ה'), וצו"מ צלל החכמה חלק ג' (סימן טו), וצו"מ פאת שדך (סימן כז).

(לט) וכן כתבו האליה רבה (סק"ה), והגאון היטב (סק"ז), והמשנה ברורה (סק"ק יב), והערות השלחן (סעיף ט'). ועיין עוד כמה שכתבו צענין זה צו"מ צרכת אברהם אשכנזי (סימן רכא), וצו"מ לצושי מרדכי (מהדורת תרל"ז סימן רלח), וצו"מ רשנ"ן (חלק אורח חיים סימן לט), וצו"מ תורת מן